

КРАЄЗНАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ У НАУКОВІЙ БІБЛОТЕЦІ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

У статті висвітлюється краєзнавча робота бібліотеки ХНУ, зокрема, формування колекції краєзнавчої літератури, підготовка бібліографічних та біобібліографічних посібників краєзнавчого характеру, популяризація праць викладачів університету, науково-дослідницька робота працівників бібліотеки.

***Ключові слова** наукова бібліотека Хмельницького національного університету, краєзнавча діяльність, колекція краєзнавчої літератури, база даних, інформаційно-бібліографічне обслуговування, наукова роботи, масові заходи.*

Як не любить той край, де вперше ти побачив
Солодкий дивний світ, що звав життям,
Де вперше став ходити і квіткою неначе
В його теплі зростав і усміхався квітам.

В. Бичко

Любов до України починається з любові до свого краю, своїх земляків, своєї малої батьківщини. Саме краєзнавчий рух має формувати та підтримувати патріотичні почуття, бути опорою української державності.

Сьогодні, в час духовного відродження країни, значно збільшився інтерес читачів до її історичного минулого, зростає роль краєзнавства, зокрема його культурно-мистецьких, літературних напрямів. Саме бібліотека формує особистість на ґрунті історії, культури, традицій народу.

Краєзнавче спрямування завжди було одним із пріоритетів діяльності наукової бібліотеки Хмельницького національного університету. Основними напрямками її краєзнавчої роботи стали наукові регіональні дослідження, просвітницька діяльність, популяризація краєзнавчих матеріалів, доведення їх до широкого загалу користувачів, участь у громадському житті Хмельниччини.

Сьогодні в науковій бібліотеці ХНУ триває процес виокремлення колекції видань викладачів університету в рамках краєзнавчого фонду. Створено «Положення про фонд краєзнавчих документів НБ ХНУ», в якому вказано, що фонд краєзнавчих документів складається з різних типів і видів вітчизняних та зарубіжних видань, наукової, навчальної, довідкової, інформаційної, виробничої, науково-популярної, художньої літератури. Фонд вміщує опубліковані документи на всіх видах носіїв, що відносяться повністю до Хмельниччини, або такі, що мають значні за обсягом чи цінністю відомості про регіон незалежно від року, місця видання й мови за основними напрямками:

- документи, пов'язані з історією та сучасністю навчального закладу;
- публікації вчених навчального закладу;
- документи, пов'язані з Хмельниччиною своїм змістом та походженням (місцеві видання).

Формування та організація фонду краєзнавчих документів здійснюється відділом комплектування та наукової обробки документів. При технічній обробці на документах (на звороті титульного листа) штампелем проставляється позначка ФКД (фонд краєзнавчих документів).

При внесенні до електронного каталога у біопис документа в примірниках у поле «Коментар» вноситься запис: ФКД (фонд краєзнавчих документів), що засвідчує приналежність до фонду краєзнавчих документів. На основі фонду краєзнавчих документів

ведеться електронна база даних «Фонд краєзнавчих документів» за допомогою автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи «УДФ. Бібліотека».

Завдяки копіткій щоденній праці бібліографів впродовж багатьох років відстежується вся інформація в друкованих ЗМІ про бібліотеку, університет, його досягнення. Якщо раніше для цього велася картотека «Історія технологічного університету Поділля», то із впровадженням автоматизації вся інформація збирається у відповідній рубриці ЕК. Сьогодні вагомою частиною краєзнавчого фонду є електронні видання та БД, створені працівниками бібліотеки та розташовані на сайті книгозбірні:

- наукові публікації працівників бібліотеки (повнотекстова);
- публікації про бібліотеку (повнотекстова);
- публікації про університет (бібліографічна);
- праці вчених університету, публікації викладачів;
- інституційний репозитарій ХНУ;
- БД ЕК-рубрика «Краєзнавство Хмельницької області»;
- зведений електронний каталог бібліотек Хмельницької області.

Ще одним джерелом комплектування краєзнавчих видань стала благодійність співробітників університету та читачів бібліотеки. З 2012 року триває акція «Подаруй бібліотеці нову українську книгу», яка тільки набирає обертів. У 2013 році працівниками університету передано безоплатно в дар 819 примірників видань з різних галузей знань наукової, навчальної та іншої літератури, в тому числі видання науковців університету: Скиби М.Є., Нижника В.М., Войнаренка М.П., Йохни М.А., Славінської А.Л., Шалапка Ю.І., Калди Г.С., Квасницької Р.С., Ковальчук С.В., Шинкарука О.М., Свіргунець А.С., а також подолян Олександра Відоменка, Василя Горбатюка, Миколи Кульбовського, Віталія Міхалевського, Михайла Войнаренка, Віталія Мацька, Володимира Олійника та інших.

Бібліотека здійснює ряд заходів, спрямованих на вдячність меценатам. Особу дарувальника книги в бібліотеці легко встановити: на звороті титульної сторінки подарованого видання є спеціальний штамп «Дарчий примірник», на якому вказано прізвище або назву організації-дарувальника. Кожен читач, до рук якого потрапило таке видання, може переглянути цю інформацію. В електронному каталозі існує рубрика «Дарчі видання», за допомогою якої можна ознайомитися з інформацією про дарувальників [1, с.233].

Одним із постійних джерел дарунків до краєзнавчого фонду є НБ КПНУ імені Івана Огієнка, яка впродовж років наполегливо працює над створенням краєзнавчих наукових видань.

Подаровані книги представлені на книжковій виставці «Її величність - Книга», котра розташована в залі каталогів та електронної інформації.

Частина книг з автографами видатних дарувальників стала основою колекції цінних та рідкісних книг, яка формується у книгозбірні. Розроблено «Положення про фонд рідкісних та цінних видань НБ ХНУ», яке визначає принципи та порядок формування фонду рідкісних видань бібліотеки, організацію, управління, зберігання та особливості його користування. Крім того, розроблено «Профіль комплектування фонду рідкісних і цінних видань наукової бібліотеки Хмельницького національного університету», що регламентує комплектування фонду рідкісними та особливо цінними виданнями.

З 2004 року започатковано створення архіву статей про ХНУ, що містить повнотекстові матеріали, скановані з періодичних видань. Це цінний доробок для систематизації історії університету, на його основі створено перший випуск електронного бібліографічного посібника «Хмельницький національний університет у дзеркалі періодичних видань». А з 2009 року в науковій бібліотеці створюється «Анотована повнотекстова база даних наукових публікацій», яка містить електронні версії журналів та збірників, виданих в університеті. Бібліографами здійснювалось ретроспективне опрацювання номерів журналу «Вісник ХНУ», що не мають паперового аналога: з електронної версії журналу проводився анотований аналітичний розпис статей. Ця база даних, яка створена на основі ЕК, є краєзнавчою, більша частина відображених в ній публікацій - науковий доробок викладачів ХНУ.

Значним внеском у краєзнавчу роботу НБ ХНУ є створення бібліографічних та біобібліографічних покажчиків. Перший покажчик було підготовлено в далекому 1975 р. З того часу щороку бібліографи створювали рекомендаційні покажчики різної тематики на допомогу навчальному процесу. До того ж, із відкриттям бібліографічного відділу, розпочали ведення картотеки «Наукові праці викладачів», яка згодом стане основою для створення покажчиків «Публікації викладачів» та покажчиків серії «Бібліографія вчених університету».

З розвитком у бібліотеці новітніх комп'ютерних технологій стало можливим створення електронних версій покажчиків та розміщення на сайті книгозбірні БД «Праці вчених університету», «Публікації викладачів університету». У 2007 році НБ ХНУ вперше підготувала електронне видання на компакт-диску (CD-ROM). Це електронна версія оновлених та доповнених біобібліографічних покажчиків праць вчених університету, створених за період 2002-2007 років. Сьогодні на сайті НБ ХНУ є ряд бібліографічних посібників, які мають лише електронну версію. Це покажчики, що відображають наукову та педагогічну діяльність професорів університету, наприклад, М.А. Йохни, В.М. Локазюка, В.М. Нижника, Г.Б. Параски, В.Б. Рудницького. Останнім часом біобібліографічні покажчики виходять до ювілейних дат. Для них ретельно збирається з різних джерел інформація про життєвий та професійний шлях конкретного науковця з метою максимального виявлення всіх опублікованих праць вченого та літератури про нього. Триває створення щорічних покажчиків «Публікації викладачів університету». Якщо раніше джерельною базою для них слугував лише фонд бібліотеки, то з 2006 року ведеться додаткова робота з річними звітами з НДР кафедр (для виявлення джерел, відсутніх у фонді бібліотеки). Завдяки такій роботі досягається більш високий ступінь повноти реєстрації інформації. З 2008 р. у покажчиках «Публікації викладачів університету» використовуються гіпертекстові посилання до статей, що мають електронну версію [2, с 133].

Значну за обсягами краєзнавчо-пошукову роботу здійснили працівники бібліотеки при підготовці видань, які присвячені 50-річчю університету:

- традиційний бібліографічний покажчик «Хмельницький національний університет: до 50-річчя заснування університету», в який входить 1994 джерела. Покажчик містить окремі видання про діяльність університету та статті з державних та регіональних періодичних видань, які висвітлюють основні етапи розвитку першого вищого навчального закладу в місті Хмельницькому за період 1962-2012 рік. Бібліографічні описи документів частково анотовані. Допоміжний апарат складається з іменного покажчика. Електронна версія представлена на сайті бібліотеки.
- електронний ресурс «Хмельницький національний університет у дзеркалі періодичних видань» містить анотовані повнотекстові статті з державних та регіональних газет і журналів, що висвітлюють розвиток і життя університету та наукової бібліотеки за період 2001-2011 років. Під час відбору документів джерельною базою слугували фонди НБ ХНУ та архів електронних статей про університет (включено 513 джерел).

До 45-ї річниці НБ ХНУ з метою висвітлення діяльності бібліотеки створено довідково-бібліографічне видання «Бібліотека- ключ до пізнання світу», а 50-літньому ювілею книгозбірні присвячено збірник наукових статей та матеріалів «Бібліотека університету: витоки та сучасність».

Одним із напрямів краєзнавчої роботи книгозбірні є дослідження історії наукової бібліотеки ХНУ та бібліотек Хмельницької області. Окрему сторінку в краєзнавчій роботі книгозбірні займають дослідження О.Б. Айвазян такі, як «Вплив бібліотек подільського товариства «Просвіта» на активізацію культурно-освітнього життя краю у 1906-1914 рр.», «Бібліотека Подільської духовної семінарії (середина XIX - початок XX століття)», «Народні бібліотеки Подільської губернії наприкінці XIX - на початку XX століття», «Бібліотека Кам'янець-Подільської чоловічої гімназії наприкінці XIX - на початку XX століття» та інші (http://lib.khnu.km.ua/aboutlibrary/naukova_robota/nauk_prac_HNU.php). Всі дослідження висвітлюють історію бібліотек Подільської губернії з середини XIX ст. до встановлення

радянської влади на Поділлі. Історичному минулому університетської книгозбірні присвячена її праця «З історії наукової бібліотеки Хмельницького національного університету».

З метою популяризації літератури про край у просвітницькій роботі бібліотеки використовується вся різноманітність форм і методів бібліотечної пропаганди. На підтвердження цього можна навести величезний перелік виставок, усних журналів, читацьких конференцій, зустрічей, вечорів обговорення та ін. Всі заходи, перш за все, спрямовані на популяризацію кращих зразків культури та духовне відродження нації [3, с 103].

У рамках краєзнавчої діяльності бібліотеки організуються зустрічі з подільськими журналістами, письменниками, відомими людьми, членами товариства «Просвіта», літературними організаціями міста та області.

Упродовж багатьох років у бібліотеці діє клуб цікавих зустрічей. Надовго запам'яталися глядачам зустрічі з письменниками Хмельниччини В. Горбатюком, М. Федунцем, М. Мачківським, І. Іовом, Г. Пагутяк, М. Войнаренком та ін. Приємні спогади залишилися від зустрічей з художниками О. Скорупською та Е. Міляром.

Клуб «Подільські криниці» залишив по собі багато позитивних вражень від спілкування з Володимиром Олійником, Надією Пукас, Петром Малішем, Анатолієм Ненцінським.

Майже щороку з нагоди Дня поезії в літературній вітальні проходять зустрічі з подільськими поетами. Минулого року відбулась презентація збірки «Перші черешні» відомого подільського поета Віталія Міхалевського.

Щорічно, в травневі дні в рамках тижня пам'яті «Без права на забуття» в науковій бібліотеці проходять різнопланові краєзнавчо-просвітницькі заходи. Цього року для студентства проведено урок мужності «Велич перемоги», присвячений вшануванню подвигу партизанів і підпільників Хмельниччини у роки Великої Вітчизняної війни. Учасники заходу почули, насичену маловідомими фактами, хвилюючу розповідь директора музею Проскурівського підпілля Хрящевської Олександри Всеволодівни.

Напередодні Дня української писемності та мови пройшла творча зустріч першокурсників з відомим подільським письменником Василем Горбатюком, який презентував присутнім та подарував бібліотеці свої останні романи «Слово і меч» та «Ще настане ваша пора».

Третій рік діє в науковій бібліотеці просвітницький проект «Читання книги та її популяризація в науковій бібліотеці Хмельницького національного університету». В рамках проекту спільно з кафедрою української філології та літературним студентським театром «Глорія», що діє на кафедрі, реалізовано новий літературно-мистецький захід «Презентація творчих студентів: поетів і театралів». Студенти гуманітарно-педагогічного факультету урочисто презентували літературно-мистецький альманах «Творчість молодих поетів і прозаїків», у якому представлено прозові та поетичні твори 19 авторів - обдарованих студентів - філологів, учасників літературного клубу «Роса»,

Піднесено та натхненно пройшла в стінах НБ ХНУ презентація другого випуску художньо-публіцистичного альманаху Хмельницького національного університету «Думки творчий злет», приуроченого 200-річчю з дня народження генія українського народу Т.Г. Шевченка. Альманах зібрав на своїх сторінках талановитих, обдарованих і творчих людей — студентів, викладачів, співробітників та випускників університету. Свої поезії презентували доктор екон. наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, дійсний член Академії економічних наук України, проректор ХНУ, поет-пісняр М.П. Войнаренко, кандидат фізико-математичних наук, доцент, Лауреат премії імені Богдана Хмельницького В.Ц. Міхалевський, кандидат філолог, наук, доцент, талановита поетеса М.Б. Де-м'янчук, О.Л. Босенко, студенти-члени літературного клубу «Роса». Серед авторів були і працівники бібліотеки Л.М. Курганська та Т.М. Чернишова [4, с.5].

Значна робота здійснюється працівниками бібліотеки з популяризації краєзнавчого фонду НБ. З цією метою в книгозбірні постійно експонуються книжкові виставки, як от: «Наукові праці викладачів Хмельницького національного університету ХНУ: шлях до визнання», «Наукові праці викладачів ХНУ (видання 2012-2014 рр.)», «Видавнича діяльність наукової бібліотеки ХНУ», «Літературне життя Хмельниччини» та багато інших. На сайті бібліотеки розміщено віртуальні виставки «Презентація книг науковців Хмельницького національного університету за 2009-2011

роки», «Життєвий шлях і творчі висоти вченого» (до 80-річчя від дня народження доктора технічних наук, професора Р.І. Сіліна), виставка-подорож «Туристичними стежками Хмельниччини» тощо.

Звичайно, у краєзнавчій роботі наукової бібліотеки є чимало проблем, але тут працюють творчі, віддані справі люди, які роблять все для того, щоб популяризувати літературу про рідний край, твори сучасних письменників Поділля, виховувати у студентів любов до подільського краю, національну свідомість, патріотизм та гордість за нашу незалежну Батьківщину — Україну.

Список використаних джерел:

1. Макутра В.О. Дарчі видання як джерело поповнення фонду наукової бібліотеки Хмельницького національного університету / В.О. Макутра, В.В. Фоміних // Бібліотека та сучасні тенденції в інформаційному забезпеченні освітньої, науково-дослідної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів : матеріали наук.-практ. конф. присвяч. 50-річчю НБ ХНУ, 15-16 берез. 2012 р. - Хмельницький : ХНУ, 2012. -G 232-236.
2. Шекенева В.І. Від інформаційної культури до якості освіти: бібліографія в сучасних умовах розвитку університету / В.І. Шекенева, О.М. Бичко // Бібліотека університету: витоки та сучасність : зб. наукових статей та матеріалів, присвячений 50-річчю з дня заснування наукової бібліотеки університету / редкол.: О.Б. Айвазян та ін. - Хмельницький : ХНУ, 2012. - С. 127-139.
3. Шекенева В.І. Молодь. Просвітництво. Бібліотека / В.І. Шекенева // Бібліотека в освітньому просторі: інформ. бюлетень. - Хмельницький, 2014.-№17. Матер. наук.-практ. конф. «Бібліотека ВНЗ як джерело інформаційного забезпечення наукового та навчального процесу». - С.99-109
4. Думки творчий злет : худ.-публ. альманах ХНУ. / відп. ред.-уклад. М.П. Войнаренко, В.Ц. Михалевський. - Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2014. - Вип. 2. — 118 с.

The article highlights the work of local history library K.\U, including the formation of a collection of regional literature, training manuals Bibliographic reference and local lore, promotion of teachers university research work librarians.

Key words: *Library Khmelnsky National University, regional activities, the collection of regional literature, database, information and bibliographic services, research, events.*

Отримано 16.02.2015